

Südamest tulev mõtlemine

Intervjuu lautomängija Rolf Lislevandiga

ROBERT STAAK

vanamuusika interpret

Viljandi improvisatsioonilise kitarrifestivalil andis soolokontserdi norra päritolu Rolf Lislevand, kes on tänapäeva üks väljapaistvamaid lautomängijaid. Ta on üle kahekümne aasta mänginud näppepille Jordi Savalli ansamblites. Lislevandi 1992. aastal asutatud Ensemble Kapsbergeri heliplaadid on võitnud mitmeid mainekaid auhindu. Ansambel on oma uudse kõla, improvisatsioonilise ja avatud interpretatsiooniga olnud teerajajaks ja eeskujuks paljudele.

Kuidas te jõudsite lautomänguni?

Lauto ja vanamuusika ei olnud kaheksakümnendatel aastatel Norras kuigi olulised. Minu esimene kokkupuude nendega oli Jordi Savalli ja tema ansambli Hesperion plaatide kaudu. See juhtus kord ühel üliõpilaste olengul, hilja öösel, kell oli neli, kõik lamasid põrandal ning keegi pani peale Hesperioni plaadi. See oli täiesti maagiline! Need olid väga võõrad ja kaugegõlad, kauge ajastu renessansi ning kauge paiga Hispaania kõlad. Kuigi olen põhjamaalane, tundsin, et see puudutab mind, ja armusin sellesse muusikasse kohe. Mind lummas see kõlakombinatsioon: selles oli olemas klassikalisele muusikale omane kõla, kuid puudus see kohustuslik pinge.

Tänaseks on ka vanamuusikast saanud institutsioon talle omaste probleemidega. Sellest on omamoodi kahju.

Ma olin kasvanud improviseeritud muusika peal, mängides džäss ja elektrikitarril. Minu ideaaliks oli vaba, improviseeritud heli. Leidsin, et vanamuusikas ja lautomuusikas sulasid need kaks maailma kokku.

Kas kitarrilt lautole üleminek oli raske?

See oli teatud mõttes kummaline. Ma olin kohe võimeline mängima lihtsamaid palasid, kuid tajusin, et ma ei oska lautot õigesti kõlama panna. Seda õppisin ma Hopkinson Smithilt, kellest sai minu õpetaja Baselis. Temal endal on väga tundlik toon ja tema õpetaski, kuidas pill kõlama panna.

Lautol heli tekitamine on mingis mõttes müsteerium, see on omaette kultuur, mis ei haaku nüüdisaegse lääne kultuuriga. See nõuab palju aega, mediteerimist ja sisse minemist, kuulamist. Kui sa oled sellest teadlik ja sul on välja arenenud teatud tundlikkus, võid sa sisendada tõelisse võlumaailma.

Mida andis teile Schola Cantorum?

Seal tutvusin ma Hopkinson Smithi ja Jordi Savalliga. Need kaks muusikut on mind kõige rohkem mõjutanud. Schola Cantorum ise oli ja on paik, mis kasvatab uut ja küllaltki radikaalset muusikalist mõtlemist.

Kui vanamuusika liikumine 1960.–1970. aastail hoo sisse sai, siis tahtis see olla klassikalise muusika traditsiooni suhtes väga kriitiline ja revisionistlik. Võib-olla oli see, nagu paljud teisedki asjad kuuekümnendatel, teatud määral kantud ka hipilii-kumisest – samamoodi vaba ja mitteinstitutsionaalne. Tänaseks on vahetunud paar põlvkonda ja vanamuusikastki on saanud institutsioon talle omaste probleemidega.

Sellest on omamoodi kahju ja kõik, kes vanamuusikaga tegelevad, peaksid mõtlema, millist traditsiooni nad tegelikult tahavad viljelda. Ja kui võimalik, peaks ehk minema n-ö teisele ringile ning asjad uuesti läbi mõtlema, inspireerituna kunagisest vabadusest, kuid vabadusest koos vastutusega. Ma arvan, et vanamuusika vajab uut impulssi.

Kus te ise õpetate?

Ma õpetan Lõuna-Saksamaal Trossingeni muusikakõrgkoolis ja Prantsusmaal Toulouse'is. Pööran õpetades eriti suurt tähelepanu kõlaesteetikale. Mõnikord soovin, et saaksin õpetada täiesti teistes oludes, et õpetaja ja õpilase kontakt oleks lähedasem, et see ei koosneks ainult muusika õpetamisest, vaid teadvuse ja isiksuse harimisest tervikuna. Seda on aga raske saavutada kell kümme hommikul ühe tunni vältel. On kahju, et meil ei ole ressursse õpetada nii, nagu tehakse näiteks Indias, kus õpilane järgib oma guru aastaid ja nad on lähedased kõigis eluvaldkondades. Vanamuusika ja lauto mängimine ei ole lihtsalt pilli mängimine, see on eriline, südamest tulev mõtlemine ja vaimsus. See ei ole ainult ajalooliselt autentne või korrektne esitusviis, vaid ühe muusikalise väljenduslaadi, muusikalise keele valdamine. Ma arvan, et paljude klassikalise muusika esitajate suurim probleem ongi see, et nad tegelevad ühtmoodi pealiskaudselt nii paljude erinevate stiilidega.

Autentse või ajaloolise esituspraktika ümber on olnud muidugi palju segadust. Peaksime olema ausad ja ütleva välja, et ei ole võimalik olla täiesti autentne ja ei ole ka mõtet muutuda muuseumiks. See võib küll

Rolf Lislevand Viljandi kitarrifestivalil.

FOTO URMAS VOLMER

mõnest aspektist huvi pakkuda, kuid iga interpreet tahab omal kombel suhelda ning väljendada midagi endast ja oma traditsioonist. Tänaaste inimestega tuleb seda teha tänases keeles – nii on see kõikides muusikatradsioonides.

Lautomängu traditsioon lõppes 18. sajandi algul. Järgnes paarisaja-aastane paus. Kui me anname nüüd järgmise kontserdi pärast kahte sajandit, on see muidugi erinev ega ole eelmiste kontsertide imitatsioon. Kaheaja aasta jooksul on Euroopa muusikaajaloos mõndagi juhtunud. Meil on nüüd valida, kas me suhestame end muutustega või teeme näo, et me ei tea nendest midagi. Kuid me ei saa mõelda olematuks laule, mida ema meile laulis, kui olime väikesed, või muusikat, mida kuulasime, kui olime juba suured. See kõik on osa meie muusikakultuurist. Peame suhtuma vanamuusikasse kui päevakajalise, elavasse ja nüüdisaegsesse traditsiooni.

Milliseid pille te mängite?

Mul on kodus üheksateist pilli. Ma mängin enamikku lauto perekonna pillidest. See ei ole ajalooliselt sugugi õige, sest ükski 17. sajandi lauto- või kitarrimängija ei mänginud kõiki neid pille. Kuid meie elame 21. sajandil ja hõlmame kolme sajandi lautomuusikat. Renessansi pillidest mängin ma renessansslautot ja vihueelat. Nendel saab mängida 16. sajandi polüfooniat, tantse ja virtuoossete diminutsioonidega muusikat. Seitsmeteistkümnenda sajandi tähtsaimad näppepillid olid *theorb*, barokk-kitarr ja barokklauto ning 18. sajandi lõpu romantiline kitarr on teatud mõttes lähedasem barokkpillile kui Tarrega ajastu klassikalisele kitarrile. Kõikide nende mängimine on tõeline väljakutse, sest mängutehnika muutus selle ajaga tublisti.

Tegelikult sooviksin, et muusikute noorem põlvkonnas leiduks neid, kes süveneksid tõsiselt ainult mõnesse neist pilli-

dest, sest nad on nii erinevad. Suur barokk-kitarri virtuoos Francesco Corbetta, kes oli Charles II ja Louis XIV õpetaja, kirjutas oma kitarriraamatu eessõnas: “Kuigi minu kitarrimängu võrreldakse lautomänguga, luban ma, et ei võta lautot kunagi kätte.” Selline uhke avaldus, et ta oli kitarrist, mitte lautomängija, näitab ilmekalt, kui erinevad need 17. sajandil olid.

Kitarristid olid sel ajal tõelised “pop-

Paljude klassikalise muusika esitajate suurim probleem on see, et nad tegelevad ühtmoodi pealiskaudselt nii paljude erinevate stiilidega.

staarid". Viiekeelne, ilma bassideta barokk-kitarr on ju piiratud võimalustega, eriti mis puudutab polüfoonia mängimist. Sellel võib esitada lihtsamaid meloodiaid ja trummeldatud akorde, kuid ometi sai temast moepill ning kasvas välja terve muusikakultuur, mis õitses üle saja aasta.

Paralleelselt eksisteeris lautokultuur, mis oli hoopis midagi muud. Samal ajal kui Prantsuse õukonnas trummeldas kitarrist oma pillil akordide järgnevisi, mängis teisel lautomängija väikeses toakeses tosinale kõrgelt haritud inimesele tõeliselt rafineeritud ja introvertset lautomuusikat.

On kahju, et meie tänapäevane ühiskond ei suuda sellist olukorda pakkuda, sest seda on väga raske taastada. Tänapäeval käib mõiste "klassikaline muusika" alla kogu muusika alates 14. sajandist ning seda mängitakse kontserdisaalis. Kontserdisaal tähendab keskmiselt 300–500 kuulajat mahutavat ruumi, mis "leiutati" hilisromantismi ajal; see on mõeldud teatud pillidele ja teatud muusikale. Kui sinna paigutada kogu "klassikaline muusika", on tegemist suure vägivallaga, sest valdav osa muusikast ei ole mõeldud seal ette kandmiseks. Selline väärtusmõõtmine mõjutab aga nii suhtumist instrumenti kui ka suundumusi esituspraktikas.

Kas nende paljude vanade pillide hulgas on teil ka oma lemmikuid?

Hoolimata sellest, et olen põhjamaalane, olen kogu aeg olnud sisse võetud Vahe-mere-äärsetest kultuuridest. Mulle meeldib nende emotsionaalne spontaansus. Pillidest vastavad sellele eeskätt barokk-kitarr ja *theorb*, mis olid neis maades 17. sajandil populaarsed. Barokk-kitarr tundub väikese tühise mänguasjakesena, kuid ta on võimeline tekitama väga värvikaid helisid, olles otsekui väike ime.

Theorb on mõnes mõttes kitarris vastand, seda ka ajalooliselt. Nii nagu kujutavas kunstis tuli moodi *chiaroscuro*-tehnikas – valguse ja varju kontrasti rõhutamine –, võib sama tähele panna muusikainstrumentide juures. Need kaks pilli on vastandlikud, teineteist täiendavad. Mulle meeldib neid kontserdil kokku panna.

Mõnikord mängin ma teatud pille mõ-

Minu jaoks seostub renessanss kevadega – nagu Botticelli looming. Siis mängin hea meelega renessansspille.

nel kindlal aastaajal. Minu jaoks seostub renessanss kevadega – nagu Botticelli looming, mis on üks suur kevad. Siis mängin hea meelega renessansspille. Barokk-kitarr ja *theorb* on aga suvised kuumad pillid. Sügisel meeldib mulle mängida barokklautot ning kindlama struktuuri ja sügavama tähendusega saksa muusikat.

Teie ansambli esimesel heliplaadil kõlab 17. sajandi helilooja Johannes Hieronymus Kapsbergeri muusika ja te panite oma ansamblile nimeks Ensemble Kapsberger. Tundub, et teil on selle heliloojaga eriline suhe?

Mul on sarnasust Kapsbergeriga ka eluloolises mõttes. Ta oli pärit Põhja-Saksamaalt ja läks elama Itaaliasse. Sama juhtus ka minuga, olen norralane ja asusin kahekümmend aastat tagasi Itaaliasse elama. Kapsberger on täiesti hämmastav helilooja. Tema muusika oli väga modernne, avangardistlik ja vaba ning ta kasutas pilli täiesti uuel, endale omasel kombel. Ja see meeldib mulle.

Meie oma ansambliga olime esimesed, kes kasutasid *theorb*'i kui sooloinstrumenti, lisades sellele saateansambli. See oli 1992. aastal, kui me selle plaadi salvestasime. Keegi ei olnud varem midagi sellist teinud, pelgasin kriitika vastuvõttu. Olime väga rütmilised ja improvisatsioonilised ning meie kõla oli uudne, tegelikult aga tegid seda uut kõla ajaloolised pillid, lihtsalt rõhuasetus oli erinev. Kuna see oli meie esimene salvestus ja meile nii oluline, siis nimetasime ka oma ansambli Kapsbergeri nime järgi.

Ei ole just tavaline, et vanamuusika ansambel kasutab kontserdil elektroonikat?

Tavaliselt on kõik meie helid akustilised,

kuid vahel kasutan oma mängu taustaks elektroonilist taasesitust ehk *loop*'imist. Mõnikord kasutame veidi kaja ehk *reverb*'i, kuid mitte enam, sest siis oleks tegemist juba täiesti teise kontseptsiooniga. Ma olen katsetanud süntesaatoritega – mul on seitsme soolkeega süntesaator, mida kutsutakse raamkitarriks ja millel saan lautotehnikaga mängida. Sellega on lõbus kodu eksperimenteerida, tavaliselt saan sellest inspiratsiooni ja ideid, mida püüan akustilistel pillidel ära kasutada. Minu jaoks on see huvitavam kui elektroonika lavale toomine. Elektrooniline maailm on hoopis teistsuguste oskuste ja kogemuste maailm, mis on minu arust vahel tõelise akustiliste helide maailmaga konfliktis.

Miks olete valinud elukohaks Itaalia?

Üks põhjus oli see, et lootsin sealt leida vana kultuuri ja inimesi, kes selle sees iga päev elavad. Hiljem avastasin, et see oli täielik eksitus. Itaalia on imelik maa. Tal on uskumatu ajalugu ja kultuur, kuid see on maa, mis tegelikult üldse tagasi ei vaa-ta. Kui sa kohtad Norras kedagi, keda pole aasta aega näinud, siis sa ei ütle talle tere, vaid meenutad, kui tore see oli, kui me viimati kohtusime. See on omamoodi suhtumine möödunusse. Itaalias ei räägita tavaliselt isegi sellest, mis eile juhtus. See oli mulle üllatuseks, et kui ma rääkisin inimestega, kui tore õhtu meil eile koos oli olnud, siis ei reageerinud nad kuidagi. Elatakse olevikus, mis on muidugi omamoodi väärtus, ent sageli ei ole neil sellist huvi oma ajaloo vastu, nagu me eeldame. Võib-olla on see ka veidi poliitiline küsimus, sest Itaalia kultuuripoliitika ei soosi sellist mõtlemist.

Te olete siiski sinna pidama jäänud.

Seal on hea süda ja hea vein. Inimesed on väga toredad. Mul kasvab seal kaks last. Ma arvan, et see on väga tore ja inimlik kultuur, kus austatakse lihtsaid inimlikke väärtusi, millest võib mõnes tehnoloogiliselt ja finantsiliselt rohkem arenenud ühiskonnas puudust tunda.